

УДК 336.71
JEL G280

Л. Гудзинська, канд. екон. наук, доц.
КНУ імені Тараса Шевченка

САНАЦІЙНИЙ БАНК В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ЗАКОНОДАВЧОГО РЕГУЛЮВАННЯ

У статті здійснена оцінка законодавчих пропозицій щодо інституційного забезпечення регулювання проблемності банківської системи України.

Ключові слова: санаційний банк; регулювання банківської діяльності; проблемні активи.

Постановка проблеми. В умовах загострення конкурентного середовища на ринку кредитних послуг актуалізується проблема забезпечення конкурентоспроможності банківських установ. Її практичне вирішення ускладнюється притаманною банківському сектору достатньо високою ризиковістю діяльності. При цьому специфіка діяльності цього сектора національної економіки полягає в тому, що банкрутство однієї банківської установи може спричинити ланцюгову реакцію банкрутств інших банків, не виключаючи можливості виникнення системної банківської кризи. Зазначені ризики виникають, у першу чергу, внаслідок накопичення в банках проблемних кредитів. Слід зазначити, що частка так званих негативно класифікованих активів в банківській системі України на сьогодні знаходиться в межах 15% від загального обсягу активів банківської системи. При цьому щорічні темпи росту зазначених активів суттєво перевищують аналогічний показник по активах банківської системи, за якими мають оцінюватися ризик та формуватися страховий резерв. В період фінансово-економічної кризи 2008–2011 рр. розмір такого перевищення склав 5,5 раза, що свідчить про активний процес накопичення проблемних активів у банківській системі України, наслідком якого є суттєве зниження її конкурентоспроможності на внутрішньому ринку кредитних ресурсів та звуження сфери присутності вітчизняних банків у кредитуванні економіки. Означена ситуація на порядок денний виводить питання розробки та впровадження дієвого інструментарію виведення проблемних активів з банків, яким у світовій практиці є створення спеціалізованих інституцій, з діяльністю яких пов'язується вирішення важливих проблем зменшення навантаження на капітал банків, відновлення рівня їх кредитоспроможності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми. Над проблематикою створення дієвого інструментарію виведення з банків проблемних кредитів активно працюють науковці та практики, зокрема, В.Міщенко, В.Крилова, М.Ніконова, В. Малюков, С.Куліков, О.Капустинський, П.Нікіфоров, Н.Швець, А.Тен, Б.Герасімов та інші. У центрі уваги сучасних дослідників знаходяться питання визначення сутності та особливостей основних напрямів (підходів) роботи з нежиттєздатними (проблемними) банками, ознак ідентифікації нежиттєздатних (проблемних) банків, принципів врегулювання проблемності банків та методів, які застосовуються з цією метою органами регулювання та нагляду, механізмів закриття нежиттєздатних (проблемних банків), підходів до оцінки вартості активів нежиттєздатних банків, основних засад створення "брідж-банку" в Україні" тощо.

На часі є здійснення наступного кроку у напрямі інституційного забезпечення врегулювання проблемності банківської системи – прийняття відповідного акту законодавства, який би комплексно врегулював питання у цій сфері. Реалізація цього завдання потребує, на нашу думку, постійного наукового супроводу, що має мінімізувати ризики можливих неузгодженостей між новим та чинними актами законодавства, забезпечити належну дієвість відповідного інструментарію вже на стадії його створення.

Метою статті є оцінка законодавчих пропозицій щодо інституційного забезпечення врегулювання проблемності банківської системи України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Загострення фінансово-економічної кризи у світі зумовило прискорення створення санаційних банків. Такі, зокрема, були створені у Швеції, Германії, Франції та Великобританії. Крім того такі банки існують в США, Кореї.

В Україні Верховна Рада України прийняла у першому читанні проєкт Закону України "Про санаційний банк", який визначає правові, організаційні та економічні засади створення, функціонування, припинення діяльності Українського санаційного банку. Основні положення законопроектую зводяться до наступного:

- санаційний банк створюється у формі приватного акціонерного товариства; це банк зі спеціальним статусом, який діє на підставі ліцензії, що видається Національним банком України; він є юридичною особою, має відокремлене майно, самостійний баланс, рахунки в Національному банку України та інших банках; санаційний банк не є учасником Фонду гарантування вкладів фізичних осіб;

Теоретичні та прикладні питання економіки. – 2014. – №1 (28)

- основною функцією санаційного банку є робота з проблемними активами банків, як тих, що здійснюють свою діяльність у загальному режимі, так і тих, у яких призначено тимчасову адміністрацію або які перебувають у процедурі ліквідації, та задоволення вимог вкладників та інших кредиторів;

- єдиним засновником санаційного банку є Національний банк України; санаційний банк створюється із статутним капіталом на рівні не менше мінімального розміру статутного капіталу, встановленого для банків. Формування статутного капіталу санаційного банку здійснюється за рахунок доходів Національного банку України та цінних паперів емітентом, яких є Національний банк України; збільшення статутного капіталу санаційного банку здійснюється за рішенням Правління Національного банку України за рахунок доходів Національного банку України та цінних паперів емітентом, яких є Національний банк України.

- основним видом діяльності санаційного банку є набуття (у тому числі безоплатне) санаційним банком у банків, як тих, які працюють у загальному режимі, так і тих, у яких призначено тимчасову адміністрацію, або які перебувають у процедурі ліквідації, проблемних активів та/або зобов'язань, управління такими активами та їх відчуження, з метою задоволення вимог кредиторів таких банків; оцінка вартості проблемних активів, що набуваються (за виключенням безоплатного набуття) санаційним банком, здійснюється незалежним оцінювачем згідно з законодавством України; санаційний банк та/або особа, яка є стороною договору про набуття/відчуження санаційним банком проблемних активів та/або зобов'язань, звільняються від сплати будь-яких платежів, пов'язаних із відчуженням/отриманням таких активів та/або зобов'язань, за внесення змін до державних реєстрів та плати за послуги, що надаються державними органами, від сплати державного мита та витрат з інформаційно-технічного забезпечення судового процесу; набуття та відчуження санаційним банком проблемних активів та/або зобов'язань здійснюється без повідомлення та отримання згоди акціонерів, боржників, кредиторів – вкладників банку (це положення застосовується лише до банків, в яких призначено тимчасову адміністрацію або які перебувають у процедурі ліквідації); при відчуженні санаційним банком майна, що набуто ним у власність при виконанні своїх функцій, передбачених цим Законом, обмеження та особливі процедури, встановлені чинним законодавством України для операцій з майном державних підпри-

емств, установ та організацій, у статутному капіталі яких наявна державна частка, не застосовуються; безоплатне набуття санаційним банком проблемних активів та/або зобов'язань банків здійснюється згідно з порядком, визначеним Національним банком України та може мати місце, у разі якщо такі банки перебувають у процедурі ліквідації;

- з метою виконання своїх функцій санаційний банк згідно з процедурами, визначеними нормативно-правовими актами Національного Банку України має право: набувати у власність проблемні активи та/або зобов'язання банків, набуваючи прав нового власника, боржника чи кредитора; отримувати виконання зобов'язань за придбаними активами; відчужувати придбані активи та/або зобов'язання; проводити аукціони з продажу активів.

Низка положень законопроекту виглядає дискусійними з огляду на наступне.

Насамперед, варто звернути увагу на доцільності узгодження понятійного апарату. Це, на нашу думку, важливо, оскільки недотримання відповідності базовим поняттям призводить до непорозумінь в процесі застосування відповідних правових норм та розуміння їх суті загалом.

Як зазначають В.Міщенко, В.Крилова, М.Ніконова, В.Малюков, С.Куліков, "поняття "брідж-банк" застосовується для позначення банку, який здійснює тимчасове утримання застрахованих депозитів і діючих (працюючих, гарних) активів (до моменту їх продажу інвесторам), що переведені до нього з нежиттєздатного банку, який підлягає ліквідації" [1]. "Брідж-банк" у даному випадку ототожнюється з поняттями "перехідний банк,", "санаційний банк", "міст-банк". Метою створення "брідж-банку" (або ж перехідного банку, санаційного банку чи "міст-банку") при цьому є: "забезпечення безперервності здійснення банківських операцій шляхом передачі йому активів та зобов'язань нежиттєздатного банку на період до прийняття остаточного рішення з урегулювання неплатоспроможності останнього" [2]. Тобто, "брідж-банк" створюється з метою забезпечення безперервності здійснення банківських операцій шляхом продажу (передачі) йому певних активів та зобов'язань нежиттєздатного банку на певний період" [3]. При цьому "до "брідж-банку" можуть продаватись (передаватись): застраховані депозити; працюючі активи; основні фонди (філії, інформаційні технології, обладнання); співробітники (одержують тимчасові договори найму на роботу)" [4]. В той же час "активи та зобов'язання, що не підлягають передачі "брідж-банку" залишаються у розпорядженні

ліквідаційної комісії та в подальшому підлягають ліквідації відповідно до процедур, визначених національним законодавством, або передачі на користь компанії з управління активами (далі – КУА)" [5,6]. Таким чином, "виходячи з викладеного, можна констатувати, що операція "брідж-банк" використовується власне як механізм закриття проблемного банку. При цьому основне призначення "брідж-банку" полягає у "пом'якшенні" наслідків банкрутства проблемного банку шляхом забезпечення процесу обслуговування клієнтів такого банку, що досягається за рахунок продажу (переведення) до "брідж-банку" працюючих активів та застрахованих зобов'язань, та зменшення навантаження на систему гарантування вкладів. Відтак існуючі на сьогодні твердження щодо можливості передачі на користь санаційного банку ("брідж-банку") поганих (проблемних, "токсичних") активів є невірними. ... Вирішувати проблему поганих (проблемних, "токсичних") активів покликана компанія з управління активами ("bad bank", "поганий банк", "госпітальний банк")" [1].

Це принципово відрізняється від підходу, запропонованого в аналізованому законопроекті, де, як зазначалося вище, основним видом діяльності санаційного банку є набуття (у тому числі безоплатне) санаційним банком у банків, як тих, які працюють у загальному режимі, так і тих, у яких призначено тимчасову адміністрацію, або які перебувають у процедурі ліквідації, проблемних активів та/або зобов'язань, управління такими активами та їх відчуження, з метою задоволення вимог кредиторів таких банків.

Слід також зазначити, що законодавче врегулювання створення та діяльності санаційного банку доречно здійснювати не окремим законом, а шляхом внесення відповідних змін до Закону України "Про банки і банківську діяльність". Загалом же, зважаючи на спектр проблем у банківському секторі, що потребують законодавчого врегулювання і кількість яких постійно зростає, доцільним вбачається прийняття Банківського кодексу, в якому б системно врегулювалися суспільні відносини у сфері банківської діяльності, включаючи діяльність санаційного банку.

Правова колізія проглядається у статусі санаційного банку, який у законопроекті пропонується створити у формі приватного акціонерного товариства, та джерелах формування його статутного капіталу, з огляду, зокрема, на те, що єдиним засновником цього банку є Національний банк України та відповідно формування статутного капіталу санаційного банку передбачається здійснювати за рахунок доходів Національного банку України та цінних паперів емітентом, яких є Національний банк України.

Тобто, державні кошти, а саме такими вони є відповідно до вимог Закону України "Про Національний банк України", пропонується визначити єдиним джерелом формування статутного капіталу суб'єкта, який є приватним акціонерним товариством. З іншого боку, викликає заперечення пропозиція щодо використання в якості джерела формування статутного капіталу санаційного банку цінних паперів, емітованих Національним банком України, адже згідно з вимогами Закону України "Про банки та банківську діяльність" формування та капіталізація банку здійснюються шляхом грошових внесків. Слід також враховувати і той факт, що якщо статутний капітал банку повністю сформований за рахунок державних коштів, то такий банк відповідно до вимог Закону України "Про банки і банківську діяльність" автоматично набуває статусу державного банку, який, у свою чергу, засновується за рішенням Кабінету Міністрів України.

Ще одна правова колізія полягає у невідповідності норм законопроекту щодо права санаційного банку набувати та відчувувати проблемні активи та/або зобов'язання без повідомлення та отримання згоди акціонерів, боржників, кредиторів-вкладників банку конституційним вимогам щодо права кожного володіти, користуватися і розпоряджатися власністю. Наявність такої колізії жодним чином не сприятиме захисту інтересів вкладників та інших кредиторів банків.

У проєкті також, на нашу думку, залишилися невирішеними питання: порядку виконання задекларованих у ньому функцій санаційного банку; визначення проблемних банків, які підпадатимуть під дію закону; порядку набуття проблемних активів; встановлення вимог щодо випадків безоплатного придбання санаційним банком проблемних активів чи зобов'язань тощо.

Висновки. Усунення означених вище недоліків дозволить, на нашу думку, не допустити набрання статусу аналізованого проєкту закону у разі його прийняття "експериментом із сумнівною перспективою" [7]

Література:

1. Міщенко В. І. Санаційний банк – "бідж-банк" як механізм роботи з нежиттєздатними банками: монографія / Міщенко В. І., Крилова В. В., Ніконова М. В., Малюков В. П., Куліков С. Г. ; Центр наукових досліджень Національного банку України. – К. : УБС НБУ, 2011. – 119 с.

2. Мировой финансовый кризис: защита вкладчиков – приоритетная задача. Какие угрозы волнуют сегодня мир? [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.lin.ru/news_item.htm?id=8825124444369795573.

Теоретичні та прикладні питання економіки. – 2014. – №1 (28)

3. Hatano M. Bridge Bank Schemes in the Asian Region: Past Experience and Perspectives // International Conference on Enhancing the Effectiveness of Deposit Insurance Operation, Hanoi March, 2007.

4. Придбання та прийняття зобов'язань, перехідний банк (санаційний банк) та інші операції з реструктуризації банків в Україні // Матеріали Спільного семінару Світового банку – МВФ – НБУ – МФУ "Робота з проблемними банками в Україні: операції з продажу/передавання активів/пасивів, перехідний/санаційний банк тощо" м. Київ, 13 жовтня 2009.

5. Банковский надзор: европейский опыт и российская практика // Под ред. М. Олсена. Программа сотрудничества Россия – Европейский Союз. – 372 с.

6. Руководство для органов банковского надзора по работе со слабыми банками (Базельский комитет по банковскому надзору. Отчет Группы по работе со слабыми банками. Базель, Швейцария, март 2002 г.) // Вестник Банка России. – 9 августа 2002. – №44 (622). – Режим доступа: <http://www.budgetrf.ru/Publications/Magazines/VestnikCBR/2002/vestni>

7. Бобесюк Д. "Кислі" активи зіллють у санаційний банк і спишуть? // Фінанси. – 02.02.2012. – Режим доступу: <http://economics.unian.net/ukr/news/118796-kisli-aktivi-zillyut-u-sanatsiyniy-bank-i-spishut.html>

Reference:

1. Mishchenko V. I. Sanatsiynyy bank – "bridzh-bank" yak mekhanizm roboty z nezhyttyezdatnymy bankamy: monohrafiya / Mishchenko V. I., Krylova V. V., Nikonova M. V., Malyukov V. P., Kulikov S. H. ; Tsentр naukovykh doslidzhen' Natsional'noho banku Ukrayiny. – К. : UBS NBU, 2011. – 119 s.

2. Mirovoj finansovyy krizis: zashhita vkladchikov – prioritetnaya zadacha. Kakie ugrozy volnuyut segodnja mir? [Elektronniy resurs] – Rezhim dostupu: http://www.lin.ru/news_item.htm?id=8825124444369795573.

3. Hatano M. Bridge Bank Schemes in the Asian Region: Past Experience and Perspectives // International Conference on Enhancing the Effectiveness of Deposit Insurance Operation, Hanoi March, 2007.

4. Prydbannya ta pryynyattya zobov'yazan', perekhidnyy bank (sanatsiynyy bank) ta inshi operatsiyi z restrukturyzatsiyi bankiv v Ukrayini // Materialy Spil'noho seminaru Svitovoho banku – MVF – NBU – MFU "Robota z problemnymy bankamy v Ukrayini: operatsiyi z prodazhu/peredavannya aktyviv/pasyviv, perekhidnyy/sanatsiynyy bank toshcho" m. Kyiv, 13 zhovtnya 2009.

5. Bankovskiy nadzor: evropejskiy opyt i rossijskaya praktika // Pod red. M. Olsena. Programma sotrudnichestva Rossija – Evropejskiy Sojuz. – 372 s.

6. Rukovodstvo dlja organov bankovskogo nadzora po rabote so slabimi bankami (Bazel'skiy komitet po bankovskomu nadzoru. Otchet Gruppy po rabote so slabymi bankami. Bazel', Shvejcarija, mart 2002 g.) // Vestnik Banka Rossii. –

9 avgusta 2002. – №44 (622). – Rezhim dostupa: <http://www.budgetrf.ru/Publications/Magazines/VestnikCBR/2002/vestni>

7. Bobesyuk D. "Kysli" aktyvy zillyut' u sanatsiyniy bank i spyshut' // Finansy. – 02.02.2012. – Rezhym dostupu: <http://economics.unian.net/ukr/news/118796-kisli-aktiv-i-zillyut-u-sanatsiyniy-bank-i-spyshut.html>

Надійшла до редколегії 27.02.14

Гудзинская Л.Ю., канд. экон. наук, доц.
КНУ имени Тараса Шевченко

САНАЦИОННЫЙ БАНК В УКРАИНЕ: ПРОБЛЕМЫ ЗАКОНОДАТЕЛЬНОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ

В статье осуществлена оценка законодательных предложений по институциональному обеспечению урегулирования проблемности банковской системы Украины.

Ключевые слова: санационный банк; регулирования банковской деятельности; проблемные активы.

Hudzyns'ka L.Yu., PhD
Taras Shevchenko Kyiv National University

SANATION BANK IN UKRAINE PROBLEMS OF LEGISLATIVE REGULATION

In the face of the deteriorating competitive market of credit services actualized the problem of competitive banks. Its practical solution is complicated by the inherent banking sector sufficiently high risk activity. Thus the specificity of this sector of the economy is that failure of a banking institution can cause a chain reaction of bankruptcies of other banks, not excluding the possibility of a systemic banking crisis. These risks arise primarily due to the accumulation of bad loans from banks. It should be noted that the number of so-called adversely classified assets in the banking system of Ukraine today is within 15% of the total assets of the banking system. In this case, the annual growth rate of these assets significantly higher than the assets of the banking system, which should be assessed risk and form an insurance pool. During the financial crisis of 2008-2011 the amount of such excess was 5.5 times, indicating that the active process of accumulation of bad assets in the banking system of Ukraine, which results in a significant reduction in its competitiveness in the domestic credit market and narrowing the scope of the presence of domestic banks lending to the economy. The said situation on the agenda displays on developing and implementing an effective tool output troubled assets from banks, which in the world is the creation of specialized institutions, with activities which are linked to key problems reduce stress on bank capital, the restoration of their creditworthiness.

Keywords: bridge-bank; banks administration; problem assets.